ÎNSEMNĂRI DESPRE REVISTA „VIEAȚA NOUĂ"

MĂRTURIILE UNUI COLABORATOR

DE

EUGENIU SPERANȚIA

În primii ani ai acestui secol, viața noastră literară, și mai cu seamă poezia, se afla în plină criză. Revistele care cîndva se bucuraseră de autoritate în public, tînjesc sau chiar, una cîte una, sucombă. Revistele literare nu mai puteau atrage, iar publicul, din ce în ce mai indiferent, se îndrepta ori către literatura străină, ori către lectura faptelor diverse din ziarele cotidiene. „Convorbirile literare" nu mai interesau și se găseau în declin. Frumoasa revistă „Literatură și artă română" a lui Petrașcu și Olănescu-Ascanio agoniza și se și opri în primii ani ai secolului. „Literatorul" lui Macedonski, în gravă derută, dispăruse. Biata „Revistă literară" a lui Th. M. Stoenescu trăia din expediente. Încercările de a reaprinde torțele n-au lipsit. Vlahuță și Coșbuc au întemeiat în 1901 „Sămănătorul", dar l-au lăsat după un an în seama altora. Le-au urmat N. Iorga și Ovid Densusianu, destul de neexperimentați la început. Densusianu, decepționat și contrariat, renunță curînd, mai ales că nu era atunci în țară. Revista persistă cîțiva ani, trecînd din mînă în mînă. Îmboldit de încercarea sa nereușită și convins de necesitatea unei reacțiuni contra exagerărilor dăunătoare adevăratei culturi, Densusianu face să apară la 1 februarie 1905 revista sa „Viața nouă", cu vederi hotărîte și bine conturate. Flamura agitată de Ovid Densusianu trezește mult interes și multe simpatii, dar atîtă și îndîrjește o seamă de adversari, uneori destul de violenți.

Prin fermitatea poziției sale, „Viața nouă" are de înfruntat o luptă aprigă deoarece între toate celelalte reviste și grupări literare există destule afinități care să le coalizeze, pe cînd Densusianu aduce, cu prestigiu și atitudine academică, o formulă de artă pe care altădată Macedonski o lansase fără mult tact ci cu o pătimașă agresivitate. „Literatorul" de odinioară, lipsit de o solidă armură teoretică, conta mai mult pe tonalitatea impetuoasă. Dimpotrivă, Densusianu își atribuie misiunea de limpezire, de asanare, de înlăturare a rătăcirilor și dorința de a ridica un edificiu nou și impunător.

După ce frecventasem cenaclul lui Macedonski și cu toată admirația pe care o păstram pentru opera și inegalatul lui talent atmosfera de la „Viața nouă" mi s-a impus ca adevăratul mediu de înaltă îndrumare artistică.

Pentru a-l caracteriza pe Ovid Densusianu, voi reda cuvintele lui D. Caracostea, publicate în numărul 23 al anului al V-lea (15 ianuarie 1910), în cuprinsul unui articol de polemică împotriva unor atacuri ale lui M. Dragomirescu:

fost lentă, dar afară de cuprinsul articolelor din revistă, afară de observațiile critice și de frecventele polemici din ultimile pagini ale fiecărui număr, ea se săvîrșea și prin convorbirile pe care noi le aveam cîte odată cu el în particular ca și în cele ce se iscau în adunările săptămînale ale cercului.

Aveam aproape 18 ani cînd l-am cunoscut și prima mea colaborare la revista lui, în numărul 2 din anul al II-lea (15 februarie 1906), a fost prin apariția unei poezii: *Euterpica*. Era o invocare către harpă, invocare într-al cărei conținut și limbaj se resimțeau reminiscențele parnasianismului prin care trecusem. A doua, *Cîntec de noapte* (aprilie 1906), mai păstrează și o nuanță melancolică. Dar în amîndouă fascinația muzicală ocupă locul central. În numărul 8 al aceluiași an (15 mai 1906), am publicat poemul *Sideria* de peste 200 de versuri. Alegoric, el înfățișează atracția pentru înalta inspirație și delectare artistică, drama și zbuciumul artistului izolat în „templul stelelor" din care evadînd, se înalță spre nemurire, spre o lume de veșnic extaz.

Deși ar fi interesant și instructiv, lăsăm pentru altă ocazie, sau pentru altcineva, să întocmească o listă completă a colaboratorilor revistei în cei 20 de ani de apariție (reprezentînd 338 de numere). În primii 9 ani, revista apăruse de două ori pe lună iar dintr-al 10-lea a devenit lunară. În primul an, afară de Ovid Densusianu (al cărui nume era de obicei prezent de cîte 2 ori în fiecare sumar, afară de pseudonimul Ervin cu care își semna versurile) cei ce iscălesc articole de studiu sau critică sînt: Pompiliu Eliade, Simeon Mîndrescu, Petre Hanes, Vasile Vîrcol, C. Damianovici, I. Bentoiu, I. F. Buricescu. Odată, în primul an, s-a publicat și un articol de Rădulescu-Motru. Cu poezii, în anul I, odată cu V. Demetrius, debutase în „Viața nouă" I. Minulescu, — un Minulescu care încă nu era el însuși. Curînd după mine au debutat aici Alexandru Stamatiad și Mihail Cruceanu. În afara celor menționați și afară de Ervin, cei ce reprezentau poezia erau: Bonifaciu Hétrat, Al. Gherghel, Hildebrand Frollo. Tot pe atunci și-a început colaborarea și Mia Buzoianu, devenită apoi Mia Frollo, care a rămas colaboratoare fidelă pînă în 1925. Ulterior, cercul s-a lărgit an de an și număr de număr. Se alătură în 1907 D. Caracostea, N. Davidescu, Șerban Bascovici. În 1909: Pompiliu Păltănea, I. M. Rașcu și excelentul traducător George Duma. În 1910 grupul cîștigă pe N. Budurescu, Titu Dinu, Emil Isac, Dragoș Protopopescu, Victor Rath dar și pe Galaction (cu poezia: *Aurora egipteană*). În 1911 apare Leon Feraru; în 1912, George Bacovia, Al. Hodoș și abundent, Vintilă Paraschivescu. Astfel, în această epocă gruparea este solid constituită. Articole teoretice principiale, articole de polemică, cronici informative privind mișcarea simbolistă din țară și din străinătate, apar insistent atît din pana lui Densusianu cît și din pana adepților.

Densusianu expune și în spirit doctrinar dar foarte adesea articolele sale iau tonul combativ și, mai cu seamă în micile note de la sfîrșitul fiecărui număr, devine satiric, caustic.

E de remarcat, pentru o justă caracterizare atît a persoanei directorului cît și a profilului revistei că „Viața nouă" nu e un titlu care anunță numai prefaceri literare. Densusianu e un literat și un om de știință, dar e condus și de un luminat patriotism. În această privință trebuie amintit un detaliu care definește atitudinea sa în știință. Introducerea sa la *Istoria limbii române* se încheie cu următoarele considerații: „Patriotismul așa cum e înțeles azi în România, va frîna încă mult timp progresul filologiei române și va împiedica pe cercetători să caute sau să spună adevărul. Pentru a nu atinge susceptibilitățile patriotice, în România se evită adeseori prezentarea lucrurilor așa cum trebuie să se fi petrecut. Filologului, ca și istoricului, i se impune să apere doar tezele care concordă cu principiul dominant, privind trecutul poporului român. Ceea ce trebuie scos în evidență sînt paginile glorioase, veridice sau prezentate ca atare, din istoria țării, înlăturîndu-se faptele care ar putea fi mai puțin măgulitoare pentru amorul propriu național. Se uită că răspîndirea acestor tendințe dă o concepție falsă despre patriotism. Nu îți servești cinstit patria ascunzînd adevărul, astfel de procedee nu folosesc nici patriotismului nici științei. Adevăratul patriot nu e cel care încearcă să denatureze faptele și să se înșele pe sine însuși, iar învățatul și-ar uita datoria dacă ar evita să spună adevărul, ori cît de neplăcut ar fi".

Cum Densusianu este și un viguros cenzor al moravurilor, viața nouă pe care o dorește el este o viață înnobilată, o viață purificată de orice compromisuri și corupții, de tot ce poate fi degradant sau infamant. De altfel, comportarea sa demnă și fără pată îi oferea lui autoritatea de a critica și înfiera abaterile. Mai mult decît atît, simțind nevoia unui organ destinat acțiunii de asanare și orientare politică, Densusianu a publicat timp de cîțiva ani începînd din 1919, ziarul „Înfrățirea", în care, înainte de toate, se întrevăd aspirațiile unui înțelept, ale unui adevărat om superior. Îndrumările lui ar fi putut aduce o neprețuită redresare socială și morală a țării noastre.

Astfel, revista „Viața nouă" nu se mărginește să apere un curent literar ci constituie o adevărată școală pentru suflete. Chipul în care ea înțelege atitudinea poetului stă în perfectă armonie cu îndemnurile date vieții în ansamblul ei.

În ceea ce privește critica și polemica în materie pur literară, acțiunea sa a avut concursul mai multora dintre colaboratorii săi, precum: D. Caracostea, Pompiliu Pălțănea, C. Damianovici, Mihail Cruceanu ș.a.

Un rol netăgăduit întru propagarea acestor vederi au avut cele trei serii de conferințe publice ținute în 1909, 1910 și 1912. Directorul revistei deschidea și închidea fiecare serie, intitulîndu-și pe rînd expunerile *Sufletul nou în poezie, Ideal și îndemnuri, Artistul și mulțimea, Idealismul nou în literatura germană, Sufletul latin în cultura europeană*. D. Caracostea vorbi în 1909 despre: *Poezia română de azi*, iar în 1910 despre: *Eroi ai teatrului antic și eroi ai teatrului modern*. C. Damianovici: *Despre literatura noastră și clasele sociale*, apoi despre: *Genuri literare și transformări sufletești* și, în ultima serie: *Prejudecăți și adevăruri cu privire la arta populară*. I. Buricescu trată despre: *Simbolismul lui Ibsen* și despre *Psihologia sentimentelor estetice*; M. Andrițoiu, în 1909, despre Edgar Poë, în 1910: *Romanul de azi și romanul de mîine*, iar în 1912: *Utopiile științifice în roman*. În 1912, Galaction Lăcu o expunere: *Poezia psalmilor*, Mihail Cruceanu: *Spre o evoluție firească în literatură*, iar eu, tot în 1912, am dezvoltat o conferință intitulată: *Hegemonia unei idei*, în care arătam preeminența ideii de *viață* în poezia și filozofia timpului.

Dar acțiunea se mai extinde și prin apariția unor reviste afiliate: Minulescu publică în 1907 cele trei faimoase numere din „Revista celorlalți" avînd în jurul său echipa cea mai hotărîtă de la „Viața Nouă". I. M. Rașcu conduce la Iași revista: „Versuri", apoi „Versuri și proză" (1911—1914) și organizează, și acolo, conferințe și lecturi publice cu participarea lui Ov. Densusianu și a altora din grupul bucureștean. În 1912, apare la București ziarul literar săptămînal „Farul", ca un fel de ediție de popularizare a „Vieții Noi" — sub îngrijirea lui P. Pălțănea și Titu Dinu. În 1913—1914, un grup de elevi din cursul superior al liceului Matei Basarab, între care, mai de frunte, Al. Colorian și Al. Westfried îmi cer să le patronez și să le dau directive pentru o revistă literară (pe care cineva se oferise să le-o finanțeze). I-am sfătuit să dea revistei o notă opusă vechiului pesimism eminescian care dăinuia încă în lumea școlărească și să-i substituie un dinamism sănătos, un îndemn spre „viața intensă, clocotitoare". Într-un prim articol pe care l-am scris pentru ei, formulam gîndul că „pentru eroi, viața e o sărbătoare". De aci, însuși titlul revistei „Sărbătoarea eroilor". Era deci un fel de metaforic sinonim cu titlul revistei lui Densusianu. Găsindu-mă în Germania, pentru continuarea studiilor, am păstrat legăturile cu mica echipă de tineri stăruitori și entuziaști care îmi trimiteau regulat materialele de publicat. Alegeam ceea ce-mi părea că merită să treacă la tipar, uneori cu oarecari retușări. Prin corespondență am invitat și pe cîțiva scriitori cunoscuți să le dea colaborarea. Astfel, au apărut aici scrieri de ale lui Macedonski, Minulescu, Horia Furtuna, M. Cruceanu etc.

Războiul din 1916—1919 risipește colaboratorii „Vieții Noi". Totuși, refugiat la Iași, Densusianu persevorează cu mari eforturi și reușește să continue apariția revistei precum și cîte puțin sau din cînd în cînd, reîntîlnirea grupului.

Dar efectele războiului se resimt pînă tîrziu: se ridică greutăți întru procurarea hîrtiei ca și în execuția grafică. Densusianu e profund nemulțumit pentru că privește și prezentarea exterioară a scrierilor literare ca o obligație din partea autorilor.

În anii din jurul războiului, elemente noi, valoroase își fac intrarea în grup: B. Fundoianu, Al. Colorian, Eug. Relgis, T. Stoika, Matei Elian, Tudor Vianu, Ion Pillat, Agata Grigorescu, Al. Rosetti, Basil Munteanu, Al. Marcu, Al. Popescu-Telega, M. Georgescu-Tistu, Al. Bilciurescu, Coriolan Petranu (Istoria artelor), Pericle Papahagi (Etnografie) și alții, destul de numeroși. În ocazii rare au mai colaborat: Al. I. Candrea, Ch. Drouhet, Bogdan-Duică etc.

Un eveniment remarcabil din primii ani de după război are loc cu prilejul împlinirii a șase secole de la moartea lui Dante. Comemorarea s-a desfășurat în zilele de 7 și 11 iulie 1921, în sala teatrului „Comoedia". Densusianu a ținut în prima zi o conferință despre geniul creator și geniul critic al lui Dante, iar la data următoare despre *Viziunea latină în opera dantescă*. Tot în prima zi, Mia Frollo a vorbit despre *Dante și Florența*, iar într-a doua, despre *Poezia Divinei Comedii*. În ambele ocazii s-au citit versuri din marele poem dantesc și din *VITA NUOVA*, traduse de Ovid Densusianu și Mia Frollo, iar corul „Cîntarea României" a executat piese de veche muzică italiană. Conferințele și traducerile din opera lui Dante au apărut într-un număr special al revistei.

A fost, cred, pentru prima dată cînd, în țară la noi, figura și opera lui Dante erau cu pietate evocate în public.

Iată însă că, în numărul care încheia cel de al 20-lea an al „Vieții Noi", în ianuarie 1925, Densusianu anunță în termeni laconici, care totuși nu-i puteau ascunde melancolia, că revista își încetează apariția. Renunțarea și-o explică el destul de vag, prin atmosfera neprielnică a timpului în care tineretul e atras spre alte preocupări.

Mă găseam, pe atunci, departe, totuși căutam să-l văd ori de cîte ori veneam la București. Călătorea și el mult, în țară și în străinătate, absorbit de cercetările sale lingvistice și folclorice. Cu timpul, observam că devenea tot mai izolat, mai închis. Nenumărate nemulțumiri pricinuite de condițiile epocii se acumulau în inima sa, dar cu siguranță că dispoziția sa se resimțea și de dușmănia surdă a celor pe care probitatea, curajul și combativitatea lui îi deranjau. De altfel, e probabil că și unele șovăieli ale sănătății începuseră să-l incomodeze și-l făceau din ce în ce mai puțin comunicativ.

Dintre adepții săi, care nu l-au putut uita și, mai cu seamă, care nu s-au putut desprinde de influențele pe care el le exercitase îndelungat asupra lor, unii au încercat să redeschidă campania, să reaprindă „torțele" care se stinseseră. Alex. Th. Stamatiad a editat la Arad, timp de un an, revista „Salonul literar" cu colaboratori și cu un cuprins literar ce aminteau îndeajuns mișcarea inițială. Temperamentul lui Stamatiad era, însă, profund diferit de al magistrului, iar structura sa intelectuală nu se preta expunerilor teoretice, nici polemicelor urban conduse și convingător formulate. Astfel, deși reprezenta un nivel spiritual ridicat, deși ținuta sa era onorabilă, periodicul arădean n-a putut să conteze ca o adevărată continuare a „Vieții noi".

Cu un conținut, cu o „linie" incomparabil superioară, o nouă revistă a lui I. M. Rașcu și purtînd titlul „Îndreptar", apare în 1930 la București. În gruparea revistei, așa cum e anunțată pe ultima pagină a fiecărui număr, Mia Frollo, I. M. Rașcu și cu mine am figurat statornic în tot decursul apariției. În primul număr se găsesc aici și numele lui Virgil Huzum, al lui C. Narly și al lui D. N. Theodorescu. Narly dispare de la n-rul 3, iar din n-rul 4 rămînem noi, cei trei, dar apare și un al patrulea: N. Stănescu. Din n-rul 6 înainte se adaugă și Alex. Colorian și această formație rămîne neschimbată pînă la sfîrșit. În tabla de materii de la finele anului se numără alfabetic 25 nume de autori (dintre care, însă, trei sînt pseudonime ale lui Rașcu). Între colaboratori, afară de cei din „grupare", apar G. Bacovia, Agatha Grigorescu-Bacovia, George Călinescu, Mihail Cruceanu, Emil Isac, Eugen Jebeleanu, Eugen Relgis, Maria Bengescu, dar o particularitate importantă a acestei reviste este că, pe lîngă numeroase recenzii despre recente scrieri literare române și franceze, ea publică în traducere sau chiar în original, proză sau versuri de ale unor scriitori francezi: D-na Aurel, Abel Doysié, Louis

Lefebvre, Philéas Lebesque, Alfred Mortier, Emile Vitta. Acest fapt i-a mirat și chiar i-a indignat pe mulți dintre xenofobii noștri. Dar, cum observa Rașcu: „În Franța există, pe lîngă alte zeci de reviste similare, una intitulată „Échanges" care cultivă legăturile literare cu Anglia (publică și lucrări în limbă engleză, de la colaboratori englezi). Revista „Échanges", n-a fost acuzată, după cum știu, de „englezofilie exagerată" pentru că nimeni n-a înțeles să cenzureze o directivă, care, în orice caz, nu poate decît îmbogăți posibilitățile de creație proprie. Literatura franceză, atît de bogată, are ce învăța de la alții, iar a noastră nu mai are nimic de învățat...". De altfel: „Sînt reviste consacrate studiilor slave, celor italiene (avem și noi asemenea publicații), de ce n-am avea, noi, popor latin, a cărui cultură e atît de datoare Franței, una pentru legăturile franco-române și pentru cultivarea cunoașterii literaturii franceze printre cititorii noștri?"

Răsfoind colecția unicului an în care a apărut „Îndreptarul", pe lîngă materialul variat, selectat cu o extremă exigență, se remarcă contribuția lui I. M. Rașcu.

În „Îndreptar" apare ca succesorul lui Densusianu în acerba discuție pentru apărarea „poeziei noi". Însă din nefericire, oricît curaj și oricîtă dreptate ar avea un ostaș în ofensiva sa, lipsa muniției mărunte și meschine îl silește să se oprească. Astfel și ofensiva eroică a lui I. M. Rașcu a fost zăgăzuită de imprejurări eterogene. Și totuși, nu se poate afirma înfrîngerea curentului. Atîția scriitori, dintre cei formați sau atrași de școala lui Densusianu și afirmați în revistele care-i reprezentau vederile și-au continuat și îmbogățit opera, folosindu-se de alte căi. Într-adevăr, pe cînd cu un sfert de veac înainte, „Simbolismul" și „simboliștii" erau obiect al celor mai înverșunate diatribe, acum, revistele, îmblînzite, le ofereau gratios paginile lor. Cîteodată unii dintre adversari își scuză inconsecvența cu argumentul că un anumit autor adoptat de foaia lor, n-ar fi întru totul de apartenență simbolistă, ci s-ar fi situînd numai în regiuni limitrofe. E adevărat că s-a ridicat și se ridică adeseori îndoiala cu privire la efectiva și deplina participare a unui scriitor la o anumită mișcare. Însuși Ov. Densusianu refuză să-i socotească, de pildă, pe Mallarmé, sau Baudelaire ca veritabili și integrali simboliști. La noi, D. Anghel e simbolist pentru vederile simboliștilor, dar pentru ale vechilor „sămănătoriști", sau ale „poporaniștilor" de la „Viața românească", el are abia unele afinități cu simbolismul, iar, încolo, e... cuminte și sănătos! Macedonski preconizează simbolismul, dar uneori (ca în unele părți din *Noapte de noiembrie*) așterne pagini întregi de un realism dur, crud și neîmblînzit. De altă parte, unii poeți apar ca depășind atitudinea sufletească proprie curentului, căzînd în „exagerări", alterînd conturările inspirației „tipice".

În această privință, este indispensabilă o analiză de tip logic. Logica pare a nu trebui să aibă exclusivă priză în operațiile creatoare ale poetului, — dar ea nu poate lipsi criticului și nici acelui care, făcînd istorie literară, trasează linii de demarcație între școli sau curente, încercînd să-i plaseze pe autori în compartimente „etanșe".

Este de observat, totuși, că exigențele și prescripțiile unui curent poetic, de felul romantismului, parnasianismului, simbolismului, nu pot fi exprimate în termeni riguroși și precișI, ca termenii unui tratament medical. Ele fac apel la lumea noastră interioară în care predomină impresiile fugitive, vagul adeseori insesizabil al stărilor afective. Ele nu pot indica adevărate „puncte cardinale" cum pretinde călătorul care se mișcă pe suprafața planetei, ci sînt, cel mult, zone de plutire, asemenea celor ale astronautului. Cum să nu se ridice controverse asupra apartenenței lui Baudelaire sau Mallarmé, cînd chiar între adepții cei mai fideli ai aceluiași curent există izbitoare diferențe de nuanță și cînd, drept vorbind, *nuanțele* sînt cele ce despart pe simboliști de parnasieni sau de romantici. Nuanțele nu sînt porți de fier ci sînt punțile dintre țărmii opuși ai aceluiași fluviu. De

aceea, poezia romantică și cea parnasiană deschid uneori perspective simbolismului sau, măcar, îl presimt, de aceea un Henri de Regnier stă adeseori la hotarul dintre două grădini, de aceea Victor Hugo e uneori precursor al lui Verhaeren, iar Eminescu a putut fi privit ca un precursor al simboliștilor. În decursul întregii sale vieți și inspirații creatoare, un poet, sincer cu sine însuși, care scrie cum îi dictează propria sa nevoie de a-și exterioriza frămîntările lăuntrice, va putea, de multe ori, să oscileze, sub iluzia că-și trădează tabăra literară căreia-i aparține.

În ce privește supleţea pe care o pretinde o cuminte apreciere, Densusianu însuși, — cel mai categoric doctrinar — dovedește cea mai mare cuviință și lărgime de vederi. Erau firești, limite pe care nu înțelegea să le calce, erau anumite recăderi în maniere desuete pe care nu le putea îngădui, dar accepta întotdeauna o poezie în care talentul era evident și care, cel puțin prin unele *nuanțe*, se apropia de formulele preferate.